

К л а с и к а   у к р а ї н с ь к о ї   л і т е р а т у р и

Нечуй-Левицький І. С.

НІЧ НА ДНІПРІ

“Відкрита книга”

2011

Нечуй-Левицький

(Левицький) Іван Семенович

1838 – 1918

***

В петрівку 1877 року я приїхав на Україну й заїхав у Київ. Наш київський кружок зібрався в одного в найвидатніших наших вчених, добродія Ж., щоб його привітати, бо він тільки що магіструвався в університеті з великим поспіхом. Яка весела розмова була тоді в нас! Скільки мрій, скільки гадок та гарячих бажаннів щастя й долі для рідного краю виливалось в нашій розмові! Надворі була година: тихо, ясно, весело, як було весело й ясно і в наших молодих душах. На radoщах постановили їхати гуртом по обіді на гулянку Дніпром в Вишгород.

По обіді найняли здорового дуба й два човни, бо компанія була чимала, і зараз по обіді попливли вгору Дніпром до Вишгорода. Як ми припливли в Вишгород, вже наставав вечір. Сонце вже стояло на вечірньому прюзі над самим лісом. Ліс чорнів широкою смугою на горячому правому березі Дніпра; бо од Києва до Вишгорода гори оступились од Дніпра й загинались, ніби підкова, над широкою зеленою Оболонню та над сіножатями аж до самого Вишгорода вгорі й аж там наближались до Дніпра. Плисковата широка Оболонь зеленіла, неначе була застелена зеленим оксамитом, на котрому лисніла річечка Почайна, лисніло озерце, ніби кинуте в траву лиснюче дзеркальце або блискуча склянка. Вишгород розкинувсь по широкому невисокому шпилі. Од цього давнього акрополя київських князів зостались тільки вали та окопи, що заросли травною. Ввесь вишгородський широкий шпиль був ніби помережаний смугами розкішних зелених огородів. На сукупних, скрізь не одгороджених тинами городах зеленіла розкішна соковита бутвина та бадилля кукурудзи, цвіли маки, подекуди зеленіли смужки житів. Коло хатів у садках темніли купи вишень та стриміли здорові старі дикі груші. На шпилі на чолочку біліла весела невеличка церква й неначе оглядала

вікнами навкруги і біленькі хатки, і зелені огороди по спадистих горбах та переярках. Цей широкий шпиль посунувся над самісінький Дніпро, обсипався й обвалився, і стоїть, неначе жовта стіна з щілинами та розколинами, котрі вже позаростали травною, кущами глоду та подекуди густими вербами.

Лівий берег Дніпра, рівний, плісковатий, суспіль зарослий густими лозами та верболозом, зеленів, неначе засіяний житом; а далі синіли густі бори, неначе море, закутане в синю та сизу імлу. На південь сизіли гори, а на горах було видно Київ, що неначе потопає в легкій прозорій імлі. Забудування неясно мріє в сизій далечі, а над ними були розкидані ніби золоті букети: то лисніли позолочені бані та хрести на монастирях та церквах. Та далека картина здавалась якимсь квітником з золотими маківками та золотими квітками, за які розказують тільки в казках. І високе та глибоке синє юньське небо, і ті далекі сизі шпилі й гори з Андріївським собором на чолопочку шпиля, і золоті букети з бань та хрестів - усе це було схоже на ті вигляди, що часом сняться у сні, що за їх розказують в казках. Вік проживеш - і не забудеш за цю пишну картину, як часом ніколи не забувається дивно гарний сон.

Сонце вдарило з-за лісу червоним промінням на київські гори. Широка зелена Оболонь і Поділ вкрились тінню й потемнішали. Виразніше виступили високі смужки київських гір під ясным чистим небом, обсипані збоку червонястим промінням. Тисячі вікон в домах, позолочені хрести та бані на церквах ніби зайнялись і запалали.

Од їх посипались наче пучки золотих стрілок. На дзвіницях неначе горіли червоним золотом хрести та маківки, наче плавали високо-високо понад горами в синьому небі, ніби линули якісь казкові золоті птиці. Вигляд на Київ став якийсь фантастичний. Здавалось, ніби на горах з'яви-

всь і мрів пишний міраж, сплетений з чудових тонів, з блиску, з золота, з рожевої імли та сонячного проміння. Перед мною неначе з'явилися палаци й садки Паризади з «Тисячі й однієї ночі».

Сонце спустилось ще нижче над лісом і почало ніби ховатися десь в сизих борах. Оболонь, луки й Поділ ніби тонули в тінь ще глибше. Київські сизі гори стали фіолетові. Золоті бані й хрести ніби жевріли, як погасаючий жар, горіли без проміння. Усе облилось делікатними фіолетовими одлисками. За Києвом і за Дніпром небо од низу темнішало, посинішало й лисніло легеньким фіолетовим одлиском. Сонце неначе впало десь у бір. Кольори на Києві згасали. Огонь на вікнах та на золотих банях потроху щезав. Надворі сутеніло й поночіло. Ніч впала на Дніпро, на гори, - і зникли й потонули в темряві усі чуда дивного міражу.

Надивившись на чудовий вечірній вигляд, ми зійшли з гори на самий берег і посідали під кручею на широкому пороні, що стояв у березі. Молоді метнулись по березі, по щілинах кручі, назбирали хмизу та сухого хамла й розклали здорове багаття над водою. Полум'я шугнуло високо вгору й осяяло жовту глинясту кручу та жовті бурти, що йшли далі понад Дніпром. Найняті гребці наставили самовар. Поодчиняли кошики з харчами, познаходили пляшки й чарки, застелили рушниками поміст на пороні. Усі добре виголодались і кинулися на їжу падковито й завзято. Швидко закипів самовар. Поналивали стакани чаю. Хто пив чай сидячи й підобгавши ноги, хто пив стоячи. Молоді підклали труску в багаття. Огонь тріщав, лущав, аж гув, кидав сяєво,- і порон неначе виринав з усім товариством з чорної ночі, неначе хтось підіймав чорну завісу й показував сцену: там одні лежали покотом, другі сиділи, підобгавши ноги; деякі навстоячки наминали закуску та наливали чарки.

Багаття згасало, - і чорна завіса неначе знов заслоняла ту мальовничу сцену. І в воді одразу гасло багаття й неначе тонуло на дно. Надворі тихо, тепло й вогко. Свіже повітря бадьорить тіло й звеселяє душу. На пороні пішла весела розмова, пішли жарти; почувалась десь на краї порона пісня; до голоса пристав другий голос. І несподівано порон неначе розворушився й заспівав. Голоси неначе вдарили з усієї сили в труби. І розляглася голосна пісня попід кручею, і залунала десь в щілинах та балках, обізвалася далеко в бору.

Довго сиділи усі й співали. Надворі була розлита така розкіш, така свіжість, що нікому не хотілось і вставати з порона й лагодитись у дорогу. Усі ждали, поки зійде місяць, щоб не пускатись в темну дорогу назря, навмання та щоб було веселіше й безпечніше вертатись додому Дніпром при світі місяця.

Трохи згодом над чорною хмарою лісу за Дніпром почало ясніть і червоніти, ніби десь далеко займалась пожежа. Ясна пляма все яснішала й ширшала. З-за чорного пружка висунувся червоний серп, потім неначе щось висунуло червоного лоба. І незабаром здоровий, як діжа, червоний місяць викотився на чорне небо так швидко, що можна було навіть очима бачить його рушення. Місяць швидко покотився вгору. На пороні усі схопились з місця, посідали в човен і одчалили од причалу. Вдарили веслами, вдарили й голосною піснею в круті бурти. Дуб поплив швидко, хутко за водою, неначе селех, полинув легко та плавко по прудкій течії. За ним навздогінці хутчій полинули два човни, мов дві ластівки. Дуб потрапив на саму середину Дніпра й полинув по бистрині, мов стріла, самою серединою річки.

Під покривалом ночі Дніпро здавався надзвичайно широким. Обидва плісковаті береги були непримітні. Мені здавалось, що ми вискочили в море. Зорі почали ховатись. Вони згасали поодинці непримітне. Місяць піднявся вгору,

поменшав і став жовтогарячий. Кругом дуба залисніли дрібнесенькі хвилі. Місяць котився все вище та вище, - ясне плесо ширшало й довшало на хвилях, і незабаром простяглося по хвилях довгою срібною стежкою, скільки можна було засягти оком. Дніпро виступив з темряви, невиразно й неясно обмежований берегами. Але все ще здавалось, що ті береги десь далеко-далеко! І мої думки перелетіли в якісь невідомі краї; мені здавалось, що я пливу по якійсь велетенській річці, де ледве мріють береги, далеко од рідного краю. Од човна розстелилась по дрібних хвильках ніби скатерка, довга-предовга без кінця, посилана золотом, та сріблом, та іскрами. Ті іскри ворушились, мов живі, миготіли, пересипались та ворушились на воді.

Надворі тихо, аж мертво. Навіть не було чуть, як весла ворушились в гребках та уключинах і лягали плиском на воду. Місяць високо піднявся на небо, і вигляд став ніби фантастичний. Золота, широка та довга, ніби жива смуга все ворушилась. Мені здавалось, що з того золотого плеса от-от вирнуть якісь фантастичні привиддя або зеленоокі русалки, закутаються в тихий світ місяця й заспівають дивними голосами дивних пісень, яких ніколи й не чуло людське вухо.

З чорного бору неначе вискочила здорова рання зірка й застрягла в небі над чорною смугою в імлі. Вже починало зоряти. Зірка ніби потягла за собою з бору рожевий тоне-сенький та прозорий серпанок. Вона замиготіла ніби сріблом та діамантами, неначе кліпала заспаними очима. Повний місяць висів сливе серед неба й лив жовтий золотистий світ. З правого берега гори наближались до Дніпра; їх було видно виразно, сливе як удень. Було видно яри й вузькі долини з садками, з білими домками, з хатами. Тахлі в вікнах скрізь залисніли зеленуватим світом. На горах, на золотих банях та хрестах лиснів тихий одлиск. Тихо на го-

рах, мертво в балках та долинах. Нігде ні згука! Не чуть навіть найменшого шелесту. Але як гарно, яка пишнота навкруги! Усе стоїть облите зелено-жовтим сяєвом, ніби зачароване й скам'яніле, неначе намальоване на полотні. Кругом місяця небо таке ясне, неначе воно світилось наскрізь.

То була дивна, пишна ніч! Доки житиму, тебе не забуду. Ніколи ти не зникнеш з моєї пам'яті,- така ти була гарна та пишна, неначе я покинув землю й перелетів в якийсь палац, чудно й чудово осяяний, за який оповідають в казках. Коли в уяві давніх греків були такі Єлисейські поля, де походжають душі поетів та філософів; коли було таке підземне Плутонове царство, де пробували Прозерпіна й Еврідіка, то це ж були пишні поля, було пишне царство, мрійне, фантастичне; пишне, хоч і мертво, все в півтонах та сутінках, з тихим не різким блиском, з своєю оригінальною красою й поезією, з якоюсь поетичною одличкою од різких тонів ясного сонячного дня.

А наш човен все летів, як стріла, самою серединою річки по бистрині. Човен ледве коливається. Мене сон не бере. Мрії невпинно сновигають в уяві й проганяють сонноту й дрімоту з очей. Незабаром пишна ніч погасила й мої мрії, бо і вгорі, й нанизу, і на землі, й на воді все стало однією мрією: то, певно, була мрія неба, усього світового живоття. Це була не ніч ясна та прозора, а неначе глибока дума самого бога, мрія й дума його творчої сили, як сотворити ще кращі нові світи... Сили небесні неначе вгамувались од денної праці й одпочивали в мріях тієї дивної, ніби неземної ночі, заколихані в спокої.

А ясна смуга на воді все ширшає, більшає та довшає, стає золотим плесом, сягає вже вповдовж Дніпра, неначе золота дорога в якийсь рай, в якесть мрійне царство. Золоті дрібні хвильки дрижать, переливаються, мов живе срібло. Човен

пливе тим золотим шляхом. Позад човна темна, аж чорна безодня. Зоря покотилась в небо й осяяла круг коло себе. От-от почне вже світати. Мені вже видко, як по обидва береги ніби виникають з води лози, суспіль обнизавши плісковаті береги. Десь у лозах та в вербах запищала одна рання пташка, за нею друга. І одразу береги неначе прокинулись, ожили, одродились. Скрізь в лозах защебетали пташки, спочатку тихо, ніби спросоння, а далі голосніше та гучніше. Усі верби й гаї на обох берегах ніби затріщали й защебетали. Яка силенна-сила того птаства! Здавалось, що тих співух-пташок стільки, скільки на берегах кущів та гілок на вербах. Ними аж кишіли верби та лози! Гуки по воді йдуть далеко, розлягаються голосніше, ніж по землі. Щебет наче сипався кругом човна по воді й тріщав та дзвенів, як струни на гусях. Скільки того співу та щебету! Таким гуком гуде усе село, коли восени часом буває разом багачко весіллів, або на різдво, коли по усіх кутках на селі чути співи колядників. Пташки, неначе дружки ранньої зорі, славили співами свою заручену молоду.

Пливли ми вже довго. Найняті гребці потомились і куняли над уключинами. В усіх ноги од сидні отерпли. Усі дрімали, бо час був дуже пізній. На декотрих наполягав сон. Вже й розмова нікому не йшла на думку. Усі мовчали, неначе засипали.

- А давайте лиш пристанемо човнами до берега та розімнемо ноги на тих задніпрянських луках у лузі! - гукнув Ломаковський.

- А справді, знайдім десь пришиб, щоб було не дуже мілко та грузько, та й походимо трохи, бо я от-от незабаром засну,- обізвавсь веселий Беренштамський.

Гребці повернули до берега й знайшли добрий пришиб під осоками й лозами. Човни зашипіли по піску, неначе гусаки, і врізались в піскувату бережину. Ми повскакували

на вогкий берег. Ноги грузли в теплий пісок по кісточки. Усі неначе пошились в лози, мов зайці, й поховались. Над лозами манячили тільки голови в жовтих солом'яних брилях високих на зріст Ломаковського та Беренштамського; їх постатів було не видко, тільки дві голови в ясних солом'яних брилях неначе пливли понад лозами. Ми зараз вийшли на широку без міри луговину. Щебетання пташок не вгавало. Лози й кущі неначе співали й щебетали нам з усіх-усюдів.

Продравшись через першу гущавину ліз, ми вискочили на простір сіножатів.

Ясний місяць світив позад нас. Перед нами ік півночі небо було темне, сливе чорне. Де-не-де на йому ледве блимали зірочки. Під небом за лугами чорніла смуга бору, неначе стояла чорною стіною гора. По один бік широких лук стояли суцільним рядком височезні осокори й дуби цілою, ніби суцільною масою, мов скелі наче десь в Альпах. Вони були в тіні й клали од себе тінь на луку. По другий бік луки стирчали окроми купи дубів та осокорів, ніби нарізні скелі, ясно облиті місячним промінням. По луках скрізь були розкидані нарізно старі гіллясті дуби, неначе стирчали темні середньовікові башти. І над лукою високо-високо в небі висіла не то закруглена стеля, не то склепіння, оббите чорним оксамитом.

І знов стала в моїй душі направа мрійна. Знов летять мої думи й мрії в якісь невідомі краї.

Чи це велетенський казковий палац, залитий фантастичним світом, чи то, може, дивний парк десь на острові Зеландії або в Голландії на плісковатих вогких зелених низинах, суспіль ніби вкритих віковичними парками? І я сподіваюсь, що от-от незабаром виплинуть з-за скель та осокорів довгі рядки русалок і, побравшись за руки, підуть у танець понад сіножатями, не згинаючи вершечків трави та

пахучих польових васильків... Чи, може, то в царстві тінів Єлисейські поля, де одпочивають душі героїв та геніїв, облиті тихим мрійним, неясним світом? мені чогось уявляється царство Плутона десь під землею, обставлене сумними горами, скелями з чорними печерами. І здається, що мої очі от-от десь на скелях вглядять червоно-кров'яне світло, де стоїть трон Плутона, де знаходиться золотий та срібний палац Прозерпіни й Еврідіки. Беренштамський почав пісню високий тенором і завів високі трелі та дрібні переливи, як співають трелями пастухи в Альпах. Чи не Орфей це манить і кличе до себе Еврідіку, блукаючи в Аїді?

Ми перейшли сіножать і знов пошились в рядок густих ліз, і тільки що вийшли на другу сіножать, як несподівано для нас близько загавкали дві люті собаки й кинулись нам назустріч під ноги.

- Ой, цербери! ховаймося хутчій в лози! - гукнув низовим басом присадкуватий Юрковський і сховавсь у лози та й почав ревити зовсім так, як реве болотяний бугай в осоці.

- Та не реви там! Ти ревеш так достоту, як бугай в очереті. Якби оце будлі-який стрілець почув, то ще й помилився б і застрелив би тебе отам у лозах,-гукнув з ліз Ломаковський.- Але де це в цих пущах узялись оті цербери?

Мої фантастичні картини, мої мрії одразу згасли й ніби впали на прозаїчну землю. Гавкання собак в одну мить пригадало мені хати, клуні, загороди, кошари, усе сільське подвір'я.

А собаки гавкали, аж заливались од злості. З-під кущів виступила на ясне сяєво місяця висока постать в білій сорочці, з чорною куделею волосся на голові. Але ця постать вже не здавалась мені Орфеєм в Аїді, котрий шукає своєї Еврідіки. То був і не причинуватий, а один з рибалок, котрі ловили рибу й стали на луках на ночівку. Трохи згодом з курінця вилазив старий дід, висунув з темної продухвини

лису, як макогін, голову, котра залисніла проти місяця, ніби скляна. Коло куреня замріли неводи з поплавцями, розвішані на кілках, неначе були почеплені по кілках разки намиста.

- А чого ви тут блукаєте? Чого вам тут треба? Ви, мабуть, пасете тут потаємно воли та коні на чужих луках? Чи, може, хотіли покрасти наші волоки та неводи?- гукав старий, випроставшись на весь свій зріст.

- Та ні! Ми пливемо на човнах з гулянки в Вишгороді! - гукнув Юрковський з кущів ліз. - Тікаймо швидше на човни од цих церберів, бо ще вхоплять за литки.

І ми усі дременули назад, а собаки чкурнули за нами та аж вили й заглушили щебет та співи пташок. Ми всі похапцем вскочили в човни й попливли на бистрину.

Вже прокидалось і заворушилося живе світове життя після спочинку в тиху нічну добу.

Здорова блискуча зоря підбилась вгору. А під нею все ширшала та більшала ясна пляма. Небо на сході помаленьку яснішало. На небі вже ясно визначались веселчані смуги: внизу понад чорними борами лежала ясна червона смужка, за нею жовтогарячий та жовтий колір переступав в зеленуватий, а далі в блакитний та фіолетовий. А поверх цієї квітчастої смуги ще чорніло небо, обсипане подекуди зірками. Але незабаром ця блискуча пляма обхопила половину обрію за Дніпром. І вода в Дніпрі залисніла. Од берега до самого човна простелилась та веселчана намітка, неначе з неба на воду впала частка неба і вкрила її. Човен все линув по золотистій стежці вперед, вже підлитий збоку широкою фіолетовою смугою на дрібних брижах та хвиляках.

Вже почало світати. Десь од берега схопився легенький вітрець і ніби дмухнув подихом на Дніпро. Береги й верби ніби прокидались і дихнули на воду. По воді пішли брижі

та дрібні хвильки, заколивались ледве примітко й захитались, неначе топлене фіолетове та золотисте скло. Позад човна ще чорніла вода, чорніло на півночі небо. Поперед човна ясніла місячна ніч у всій своїй красі, а збоку займався іюньський ранок. І небо, і земля, і Дніпро здавались велетенською картиною, де на темному полі була намальована ясна пишна місячна ніч і, рядом з нею, ранній ранок з зорею та делікатними вранішніми сутінками на небі й на землі. Це були ті картини природи, котрим давні народи становили жертovníки й палили фіміам. Чи не були ж варті ці сили неба й землі фіміаму? Серед цієї краси місячної ночі я постеріг почування краси в давніх еллінів, котрі обожували місяць та зорю, курили фіміам Селені та рожевій Еос з рожевими пальцями й співали гімни цій високій поетичній красі.

Проз наш човен шугнула легенька душогубка. В її сиділа молодиця з-за Дніпра й гребла двома веслами, неначе ворушила крилами, В човні було видко кошики з бутвиною, пов'язані курчата, глечики з молоком. Вона хапалась у місто. Сказавши нам тихо, сливе пошепки «добридень», вона промайнула в фіолетовій плямі й неначе пірнула в ясне місячне плесо. Трохи згодом проз наш човен зашугали, ніби ластівки, душогубки селян все частіше та густіше, поспішали в Київ на базар. На душогубках в фіолетовому світі вже виразно визначувались постаті молодниць, постаті чоловіків в брилях, в білих сорочках по одному й по два в човні. Майнувши в фіолетовій плямі коло нашого дуба, вони ще довгенько чорніли, неначе чорні силуети, кинуті в жовте сяєво, а далі ледве мріли й десь зникали в сірій безвісті. Я несамохіть дивлюсь на ті чорні тіні, неначе тіні на Стіксі, що перевозились в фантастичне Плутонове царство на човнах. Вигляд був оригінальний і мрійний.

Місяць зблід і покотився на другий берег Дніпра. Зоря

запанувала, залила золотом і засипала рожами Дніпро, ввесь берег попід темними смугами задніпрянських лісів. Надворі вже дніло. Вже було ясно видко високі київські гори, вкриті садками, тополями й золотими букетами церковних бань. На високих дзвіницях заграло, зажевріло золото, зачервоніли білі стіни. На сході сонця вже займалось полум'я, ніби було наготові спалити і запалати на ввесь світ. Зоря піднялася високо й ніби десь сховалась і потонула в блакитному небі. Місяць став білою круглою хмаркою. Фантастична ніч зникла, мов сон, з своєю поезією та чарами.

Наш човен пристав і причалив до берега. Ми вийшли на високу гору до Владимирового пам'ятника. Я глянув на Дніпро, на небо. Хто змалює те дивне диво, що було перед моїми очима! Це було не фантастичне царство тінів та сутінок; це вже був справді ясний, блискучий божий рай! За Дніпром небо ясно-ясно палало всіма кольорами веселки, підперезане однизу темною смугою лісів. Ввесь Дніпро, скільки можна було засягти оком вгору й униз, був ніби помальований ще ясніше й блискучіше, ніж небо. Здавалось, ніби текла блискуча, як скло, широка річка, попід лісом червона, посередині оранжева й жовта, а на другому березі зелено-синя. Вода стояла тиха й прозора. А між пофарбованим небом та водою лежав якийсь дивний пояс з лугів та з борів, де кольори були знов інші. Верхній пружок того пояса - то були бори. Пружок сидів на червоному небі, ніби ліс був заплутаний в біле павутиння й посипаний зверху снігом, сріблом та діамантами: то була роса. Далі вповдовж коло його слався чорний, наче оксамитовий, узький пояс: то чорніли бори; а нижче було видко дуже ясно широку зелену смужку: то зеленіли довгі острови між Старим та Новим Дніпром та зелені пологі луки попід чорним лісом, вкриті лозами. На зеленому полотнищі подекуди ли-

сніли й блищали плеса, котрі позоставались після недавнього повіддя, течії та самовілки на плисковатих острівцях.

Ті плеса й течії на острівцях були пофарбовані рожевим та оранжевим світом неба. І здалеки, з високої гори здавалось, що той зелений пояс між небом та водою був поцяцькований якимись чудними зорцями: то круглими, то довгенькими, то покрученими смужками й пружками. Ті зорці на зеленому полотнищі здавались дорогими блискучими каміннями, що були вставлені в той зелений пояс, котрим ранок ніби підперезав широкий, гарний напродиво обрій.

Я стояв і ждав сходу сонця. Не можна було одвести очей од того дива! Яка далеч! Яка широчінь простору і в небі, і на землі! Яка велична картина! Які дивні кольори! Скрізь надзвичайний простір, скрізь розлита краса - і в небі, і на землі. Серед ясного рожевого світу в одному місці над борами стала ніби прозора червонувата продохвина в небо, глибока й ясна. Верхня смуга над борами забіліла, як біліє сніг на високих горах: то забіліла роса на лісах та на верховітті борів. З-за тієї срібної смуги несподівано вискочило три червоні й блискучі ніби шпильки. Далі за лісами ніби зійшла здорова зірка, вся обтикана огняними червоними голками та гачками. Ті червоні голки ніби скочили в ясне червоне небо, розтяглися вгору, мов довгий дріт або ніби ножі, розпечені в огні, що повтикались у небо і в ліс. Вони все довшали, розтягались, пішли вгору наче довгими золотими списами. Сонце швидко викочувалось з-за лісу на небо, ніби хапалось глянуть на ті дива, що воно само розкидало по землі й по воді, а потім викотилось все, блискуче, палаюче та кучеряве, ніби обтикане червоними ножами, огняними шаблями, здорове, як колесо, дивне, пишне й велике! Я неначе побачив божий рай уявки і... прига-

дав собі несамохіть той рай наших мрій про Україну, за який ми марили напередодні, збираючись на цю гулянку над Дніпром.

Не довелось мені спати того ранку. Пишна картина тієї ночі й того ранку все стояла перед моїми очима й не дала й очі заплющить. Не для сну та дрімоти такі дивні ночі!